

Doğuya Açılan Kapı, Efsaneler İçindeki Mistik Şehir; **AĞRI**

"Ağrı Dağı'nın doruğuna yakın bir yerlerde, güneybatı yamacında bir göl vardır, adına Küp Gölü derler. Bir harman yeri büyüklüğündedir göl. Som mavi bir sudur. Kuyu gibi. Kırmızı, keskin ışıltılı kayalıkların dibindedir. Her yıl bahar gözünü açar açmaz Ağrı Dağı'nın tek mil çobanları gölün kıyısına gelirler, güneş damgalı kepeneklerini bakır toprağın üzerinde serip gölün kıyısında sıralanırlar, kavallarını çıkarıp doğan günle birlikte "Ağrı Dağının Öfkesi" ni gün batımına kadar birlikte çalarlar. Ağrı Dağı çobanları güzel kara kederli gözlüdürler. Uzun çok güzel parkurları vardır. Bazısının gür, altın sakalları dalgaları. Küçücük bir ak kuş çobanlar kaval çaldıkları sürece üstlerinde döner durur. Gün kavuşunca çobanlar karanlığa karışıp giderler. Ve tam bu sırada da tepede dönüp duran ak kuş gölün üstüne süzülüp iner, kanadını suyun som mavisine daldırır, sonra o da çobanlarla birlikte, karanlığa karışır. Kanadın değdiği yerde göl incecikten dalgaları, ince dalgalar genişleyerek gelir, bakır kıyılarına vururlar. Sonra, iri bir atın gölgesi gölün üstüne düşer, süzülür gider..." Ağrı Dağı Efsanesi - Yaşar Kemal

1650 m. yüksekliğindeki bir yaylada yer alan Ağrı ili, adını yarındaki Yaşar Kemal'in hepimizin bildiği o güzel romanın kurgulandığı bu görkemli dağdan alır. Türkiye'ye en tepeden bakabileceğimiz ve ülkenin doğuya açılan kapısı konumundaki Ağrı, tarih boyunca çok sayıda kavim ve medeniyete ev sahipliği yapmış. Orta Asya'dan gelen kavimlerin Anadolu'ya girişleri sırasında Ağrı bir geçiş oluşturarak, birçok medeniyete sahne olmuştur. Ancak bu medeniyetler Ağrı'yı bir giriş kapısı olarak gördüklerinden çok köklü bir uygarlık oluşturamamışlardır. Bölgede egemenlik kurdukları sanılan Hititler'in güçlerini yitirmeleri üzerine Hurriler bölgeye yerleşmişlerdir. Hurriler krallık merkezi Urfa'dan uzak olan Ağrı'yı ellerinde tutamamışlardır. En köklü uygarlığı Urartular'ın oluşturduğu biliniyor.

Yavuz Sultan Selim tarafından Çaldıran Savaşı sonrası Osmanlı topraklarına katılan şehir, Şorbulak olarak anılmış, Kazım Karabekir Paşa zamanında Karaköse adını almıştır. Nuh Tufanı ile ilgisinden dolayı Tevrat'ta adı geçen Ararat Dağı ve ülkesinin, Ağrı ve çevresinin olduğu sanılıyor. Bu nedenle Ağrı'ya batılılar tarafından Ararat da denilmekte. 1834 yılında bucak, 1869 yılında ilçe olan Ağrı, 1927 yılında il merkezi olmuş. Bugün itibari ile ilçeleri Diyadin, Doğubaya-

zıt, Eleşkirt, Hamur, Patnos, Taşlıçay ve Tutak'dır.

Türkiye'nin en büyük dağı olan Ağrı Dağı, Doğubayazıt ilçesine 15 km uzaklıkta ve il topraklarının %11'ini kaplayan bir alana oturuyor. Denizden yüksekliği 5165 m'yi bulan dağın doruk kısmı kükürtlü bir tabaka ile kaplı olduğundan kar tutmuyor. Ancak doruğun biraz aşağısından başlayarak 1000 m'lik bir bölüm sürekli karla kaplı ve burada Türkiye'nin en büyük buzulu bulunuyor. Zirvesinde bulutsuz zamanın az olduğu dağın merkezi bir lav püskürmesi sonucu oluşmuş. Tepesi dışı doğru kabarık bir koniyi andırıyor. En önemli özelliği küçük tepeler meydana getirirken, dikine olarak, birdenbire yükselmesi. Büyük ve Küçük Ağrı Dağı dorukları arasında tabanı 2700 m'ye inen Serdarbulak beli bulunuyor. Ağrı Dağı daha batıdaki Hama Dağı'ndan Çengelli gediği ile ayrılıyor. Dağın zirvesine ilk defa 1829 yılında, Prof. Frederic Parat başkanlığındaki heyet çıkmıştır. Nuh Tufanı ile ilgili olarak, Nuh'un Gemisi'nin burada bulunduğu yolundaki varsayım nedeniyle de Ağrı Dağı önemli bir yer teşkil ediyor.

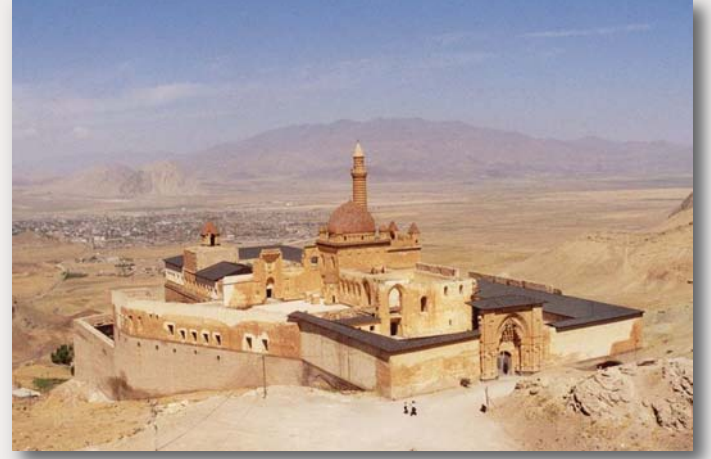
Bölgede; Ağrı-Van arasında yükselen Tendürek Dağı, Van Gölü'nün kuzeybatısında sönmüş bir volkanik dağ olan Süphan Dağı ile Hama Dağı, Aşağı Dağ, Karadağ, Aladağ, Mirgemir Dağı, Çemçi Dağları, Mergezer Dağları, Tahir

Dağları, Çift Öküz (Solhan) Dağları ile Mızrak Dağları da bulunuyor.

Ağrı dağlık bir bölgede olması nedeniyle hayvancılıktan başka geçim kaynağı da yok. Belde görünümünde olan şehir merkezinden köylere doğru gezerken sürü halinde hayvanlara rastlamanız mümkün. Bu yüzden toprakların %7'sini kaplayan Aladağ Yaylaları, Sinek Yaylası, Mirgemir- Çakmak (Kılıç) Yaylaları, Davul Yaylası, Kraktin Yaylası, Pani Yaylası ve Katavin Yaylası hayvancılık açısından büyük önem taşıyor. Sinek Yaylası'nda bulunan Balıklı Göl, 2241 m'lik rakımı ile yurdumuzun en yüksekte oluşmuş gölü. Gölün temiz sularında çok lezzetli, kırmızı beyaz pullu alabalık bulunur. Kızıl pullu balıklar kırık çıkık gibi ortopedik tedavilerde de kullanılır. Kış mevsiminde ise gölün üzeri tamamen donar. Kalınlığı 20 cm. olan buz, kış sporları için oldukça elverişli. Doğu Anadolu'nun Abant'ı sayılan gölün kuzey tarafında üzerinde tarihi kalıntılar bulunan küçük bir ada var. Adaya motorlu ve kürekli kayıklarla gitmek mümkün. Gölün güney kısmında ise turistik tesisler yer alır.

Ağrı'ya esrarengiz havasını veren pek çok tarihi kalıntı var. Bunlardan en bilineni muhteşem masalsi görünümüyle İshak Paşa Sarayı. Saray farklı üslup ve bezeme şekilleriyle yapılmış. Ortaçağ şatolarını anımsatan gösterişli bir eser olarak karşınıza duruyor. Doğubayazıt'ın 8 km güneydoğusunda Eski Doğubayazıt'ın kayalıkları üzerinde inşa edilmiş yapının, harem girişi üzerinde bulunan kitabesinde; "Bin yüz ile doksan dokuz oldu buna tarih İshaka meram üzere kem kıl dü cihanı" yazılı. Kitabede adı geçen ise; II. İshak Paşa. Yapı yaklaşık yüzyıllık bir dönem içerisinde tamamlanmış. İki avlu ve bu avlularda yapılmış bölümlerden oluşan sarayda binalar "U" şeklinde düzenlenmiş. Birinci avluya girişi sağlayan taç kapı, dışa doğru çıkıntılı. Her iki yönden yuvarlak altışar sütunla takviye edilmiş. Yüzey yuvarlak kemerli, mukarnas kavsaralı bir niş içine alınmış. Asıl giriş kapısı basık kemerli olarak düzenlenmiş. Taç kapı; kabartma

bitki motifleri, stilize ağaçlar, mukarnası andıran bezemeler ve kemerlerle süslenmiş. Birinci avluda; nöbetçi odası, çeşme muhafız koğuşları, zindan ile at koşum ve araba yerleri bulunuyor. Orta avlu dört tarafı çeşitli binalar ile çevrilmiş olup dikdörtgen plana sahip. Bu kısımda hizmetli odaları, selamlık, cami ve türbe yer alıyor. Dikdörtgen planlı caminin harim kısmı kare planlı olup, üzeri yüksek kasnaklı tromplu bir kubbe ile örtülüdür. Önünde üzeri teras şeklinde düzenlenmiş kapalı bir son cemaat yeri bulunuyor. Cami iç mekanında da, ampir üslubu hatırlatan süslemeler var.

Caminin güneyinde yer alan Çolak Abdi Paşa Türbesi, Selçuklu tarzına uygun olarak iki kat halinde yapılmış. Orta avludan bir kapıyla, dikdörtgen planlı harem dairelerine geçiliyor. Bu bölümde ayrıca hamam, kiler, aşhane ve tuvalet gibi kısımlar bulunuyor.

Ağrı halkı tarafından çok önemsenen ünlü "Mem-u Zin" adlı eserin yazarı, ölüm tarihi kesin olarak bilinmeyen Ahmedi Hani'ye ait olan "Hani Baba Türbesi", İshak Paşa Sarayı'nın üst kısmında ve en çok ziyaret edilen yerlerden biri.

"Doğubayazıt Kalesi" ise İshakpaşa Sarayı yakınındaki sarp dik kayalık üzerine kurulmuş. Urartu mezarları ve antik çağlara ait kalıntılar bulunan kale, plan olarak üç bölümden oluşuyor. Orta bölümde tapınak ve mağaralar mevcut. Kalenin etrafını çeviren surlar ise bugün tamamen kaybolmuş. Kale, dik kayanın üzerindeki görünümü ile oldukça dik kat çekici.

Ağrı'da birçok doğal yapı da bulunmakta. Doğubayazıt'ın 35 km doğusunda, İran sınırına 2 km uzaklıkta, Gürbulak sınır kapısı ile Sarı Çavuş (Gürveren) Köyü arasındaki Meteor Çukuru'nun, Alaska'dakinden sonra dünyanın en geniş göktaşı çukuru olduğu biliniyor. 1913'te düşen bir göktaşı sonucunda oluşan çukurun, 35 m genişliği 60 m derinliği bulunuyor. Toprağa gömülü göktaşının üzeri, bir toprak tabakasıyla örtülü.

Küçük Ağrı Dağı'nın güney eteğinde, Hallaç Köyü'ne 3 km uzaklıkta bulunan doğal bir anıt durumundaki Buz Mağarası ise; elips biçimli bir yapıda. Mağara içinde bazalt lavlar, kayalar ve bir kaktüs büyüklüğünden insan büyüklüğüne varan birçok buzdan dikitler yer alıyor. Mağaranın ağzından süzülen güneş ışığı, içerideki buzlar üzerinde ışık oyunları yaparken, bu görüntü görülmeye değer...

Türkiye-İran transit yoluna 35 km uzaklıkta bulunan ve Ağrı Dağı'nın güneyinde, Telçeker ile Meşar Köyleri arasında bulunan Nuh'un gemisinin izi ise doğal bir anıt. Bu anıt gemiye benzer siluet şeklinde. Tüm dünyayı ilgilendiren Nuh tufanı sonucunda karaya oturan geminin burada kaldığı öne sürülüyor. Ülkemizde böyle bir iz bulunması yabancı araştırmacıların da dikkatini çekmiş. Tevrat'ta ve bazı kitaplarda Nuh'un Gemisi'nin tufandan sonra Ararat dağında, Kuran-ı Kerim'in Nuh suresinde ise, Cudi dağında olduğu yazılı. Ağrı'nın halk arasındaki adı da, Cudi dağıdır. Kültür ve Turizm Bakanlığı, gemi kütlesini korunması gerekli taşınmaz kültür varlığı özelliği nedeniyle 1987 yılında burayı doğal sit alanı ve açık hava müzesi olarak koruma altına almış. Geminin kalıntısının kuşbakışı olarak görülebildiği bir yere de turistik niteliklere sahip bir kafeterya yapılmış.

Diyadin ilçe merkezinin 5 km. güneyinde bulunan Diyadin Kaplıcaları; Yılanlı, Davud ve Köprü kaplıcaları olmak üzere üç bölüme ayrılıyor. Binlerce seneden beri kullanıla gelen ilk tesisleri Akkoyunlu Beyi Uzun Hasan'ın oğlu Ziyaeddin Bey kurmuş. Davut ve Köprü çermikleri sularının özellikleri bakımından birbirlerine benziyor. Köprü çermiğinin tortuları Murat Nehri üzerinde tabii bir köprü meydana getirdiği için bu isim verilmiş. Demir, kükürt, sülfat, kalsiyum ve bikarbonat bakımından zengin olan bu kaplıcaların romatizma, cilt hastalıkları ile nefrite iyi geldiği söyleniyor. Kaplıca çevresinde 150 yataklı turistik otellerin yanı sıra kamp çadırları da kullanılıyor. Çevresindeki Murat Nehri ve Kudret Köprüsü ile güzel bir manzara oluşturan Diyadin Kaplıcaları

, yaz aylarının en çok rağbet gören yerlerinden. Ağrı'ya 5 km uzaklıktaki Yolluyazı (Dambat) Köyü'nde Murat Irmağı kıyısında bulunan Dambat Kaplıcası'nın da deri ve romatizma hastalıklarına iyi geldiği söyleniyor.

Toprağın ve iklimin sebze tarımına fazla elverişli olmaması yüzünden yörede sebze üretimi yetersiz. Onun için Ağrı mutfağında tahıl önemli bir yer tutuyor. Tahıla dayalı olarak yapılan yemekler yörenin damak tadını sunuyor. Hengel, haşıl, erişte, kuymak, kete, bişi, erdek, hasude, ekmeğe aşı, lalanga, ayran aşı, halise, çiriş ketesi, murtuğa, ağzyakan ve deveci çorbası en bilinen çeşitleri. Yörenin en tanınmış yemeği ise Abdigor Köftesi. Doğubeyazıt'ta yaygın olan bu köfte, içli köfteye benziyor. Etin dövülerek yumruk büyüklüğüne getirilmesi sonunda pişiriliyor. Goşteberg et ise; tereyağı, soğan, salça ve aynı addaki otla harmanlanarak, hayvan postuna doldurulup, nemli toprağa gömüldükten sonra üzerinde ateş yakılarak pişiriliyor. Taze oğlak veya kuzu etinin tereyağında kazırtıldıktan sonra, üzerine sarmısaklı yoğurt dökülmesiyle hazırlanan selekeli (saç kavurma) da başka bir et yemeği çeşidi.

Karayolu ile çevre il ve ilçelerden Ağrı'ya, merkezden çevre il ve ilçelere düzenli karayolu ulaşımı olduğu gibi büyük şehirlere de her gün karşılıklı otobüs seferleri bulunuyor. Havalimanının kent merkezine uzaklığı 7 km. Demiryolu tercihi de böylesi mistik şehir için iyi bir yolculuk olabilir tabii.

Böyle bir kış ayında Ağrı'ya yolculuk yaparsanız yöre halkından el sanatlarının en güzel örnekleri olan halı, yastık, heybe, yün çorap ve kazak, tiftik eldiven ve papak gibi küçük eşyalardan mutlaka bir tane edinmek isteyeceksiniz.

Ağrı ülkenin en doğusunda gidilmesi görülmesi gereken bir şehir olarak duruyor haritada ve efsaneyi başlatan Murat Han'ın güneş simgeli eğerli atına atlayıp kalesinden, sarayına, meteor çukuruna, gemi izine, mağarasına kadar mistik rüzgarlar eşliğinde bir geziye davet ediyor sizi...